28.5.2025

Asiantuntijalausunto valtiovarainvaliokunnalle

Ennakkovaikuttaminen EU:n tulevaan monivuotiseen rahoituskehykseen

Aura Salla, VTT, europarlamentaarikko (EPP/kok.)

Kiitän valtiovarainvaliokuntaa mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto koskien ennakkovaikuttamista tulevaan EU:n monivuotiseen rahoituskehykseen (EJ 2/2025 vp - E 31/2024 vp)**.**

Euroopan unionin seuraavaa monivuotista rahoituskehystä valmistellaan poikkeuksellisessa ajassa. Turvallisuusympäristö on heikentynyt merkittävästi, geopoliittinen kilpailu kiihtyy, ja teknologinen muutos haastaa koko yhteiskuntamme kyvyn pysyä kehityksen kärjessä. Ilmastonmuutokseen vastaaminen, Euroopan unionin kilpailukyky ja unionin kokonaisturvallisuus ovat elintärkeitä koko Euroopan vakauden ja vaikutusvallan kannalta. Euroopan unionin nykyinen talousarviorakenne ei kykene vastaamaan niihin uhkiin ja tarpeisiin, joita tulevina vuosina ja vuosikymmeninä kohtaamme. On aika realistiselle uudelleenarvioinnille.

Olen esittänyt, että EU:n budjetista on osoitettava vähintään kymmenen prosenttia puolustukseen ja kokonaisturvallisuuteen. Kyse ei ole ainoastaan sotilaallisesta suorituskyvystä, vaan laaja-alaisista investoinneista puolustusteollisuuden kehittämiseen, kriittisen infrastruktuurin vahvistamiseen sekä turvallisuuteen liittyvään tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Euroopan turvallisuus tulee rakentua yhteisille panostuksille, jotka tukevat ja täydentävät jäsenvaltioiden omaa toimintakykyä.

EU:n itärajalla on erityinen strateginen merkitys Euroopan turvallisuudelle. Suomi muodostaa yhdessä Baltian maiden kanssa Euroopan unionin etulinjan geopoliittisesti herkillä alueilla, joissa hybridivaikuttaminen, tiedustelutoiminta ja rajaturvallisuuden haasteet ovat arkipäivää. Suomen perusteltuna tavoitteena on, että budjetissa tunnistetaan ja huomioidaan EU:n itärajan kokonaisvaltainen merkitys unionille. Tämä tarkoittaa paitsi fyysisen ja digitaalisen infrastruktuurin vahvistamista ja alueen kriisinkestävyyden parantamista, myös panostuksia tutkimukseen, osaamiseen ja turvallisuuteen liittyvään innovaatioon. Itärajan varautumistaso on koko unionin etu, ei vain kansallinen kysymys. EU:n turvallisuus ei rakennu yksin Keski-Euroopan ratkaisuihin, vaan kykyyn vastata uhkiin siellä, missä ne ensimmäisenä konkretisoituvat.

EU:n nykyinen talousarviorakenne nojaa yhä raskaasti maatalous- ja koheesiotukiin - malliin, joka heijastaa menneisyyden kompromisseja, ei nykyhetken tarpeita. Unionin budjetin perusfilosofia kaipaa perusteellista uudistusta. Rahoituksen on keskityttävä aloille, joilla EU:n yhteistoiminta tuottaa selkeää lisäarvoa verrattuna kansallisiin ratkaisuihin. Tällaisia aloja ovat ennen kaikkea turvallisuus, ilmastokriisiin vastaaminen sekä tutkimus- ja tuotekehitys, jotka ruokkivat osaltaan EU:n kilpailukykyä. EU:n tulee pitää kiinni entistä tiukemmin läheisyysperiaatteesta, jossa sosiaali-, koulutus- ja alueiden kehittäminen tehdään lähellä ihmisiä ja rahoitetaan kansallisista budjeteista.

EU:n rahoitusmallien on uudistuttava vastaamaan nykypäivän haasteita ja mahdollisuuksia. Suorien tukien sijaan on siirryttävä yhä vahvemmin lainatakauksiin ja muihin vaikuttavuuteen perustuviin rahoitusinstrumentteihin, jotka kohdistuvat todelliseen tarpeeseen ja perustuvat huippuosaamiseen. Excellence-pohjainen lähestymistapa varmistaisi, että EU-varat suuntautuvat hankkeisiin, jotka tuottavat selkeää lisäarvoa ja vahvistavat Euroopan kilpailukykyä.

Maataloustuet on järkevä kansallistaa. Yhteiset standardit takaavat reilun kilpailun sisämarkkinoilla. Koheesiopolitiikka sen sijaan on rakennettava uudelleen - ei säilyttääksemme nykytilaa, vaan suunnataksemme rahoituksen tehokkaammin alueelliseen tuotantokykyyn, kriisinkestävyyteen ja yhteiseen turvallisuuteen. Tämä on erityisen tärkeää laajenevassa unionissa, jossa koheesiovälineiden on edistettävä yhdentymistä ja kilpailukykyä, ei rakenteellista riippuvuutta tulonsiirroista.

EU-budjetilla on järkevä tukea laajasti unionin alueeseen positiivisesti vaikuttavia - lähtökohtaisesti markkinaehtoisia - investointeja ja vähentää passivoivia tukimekanismeja. Nykyinen sirpaleinen järjestelmä on yksinkertaistettava: rahoitusinstrumenttien määrää on karsittava, niiden hallintoa virtaviivaistettava ja vaikuttavuutta lisättävä. Vähemmän byrokratiaa - enemmän tuloksia ja osaamista.

Myös EU:n budjetin tulopohja kaipaa uudistusta. Nykyisin valtaosa unionin tuloista perustuu jäsenvaltioiden kansallisiin budjetteihin, mikä tekee EU:n taloudellisesta toimintakyvystä haavoittuvan ja altistaa sen kansallisten poliittisten suhdanteiden vaihteluille. Jatkuva nettosaaja - nettomaksaja -keskustelu aiheuttaa myös jännitettä jäsenmaiden välille. Unionille on rakennettava kestävämpi ja omavaraisempi rahoitusperusta.

Digivero, jonka globaali toteutuminen näyttää epätodennäköiseltä OECD-tasolla, on vietävä eteenpäin EU:n sisällä. Liikevaihtopohjainen malli tarjoaa reilun, tehokkaan ja ennakoitavan keinon kerätä omia varoja unionille, mikäli kerätyt varat tuloutetaan suoraan EU:n budjettiin. Myös päästökaupan ja muiden haittaverojen laajentamista voidaan hyödyntää osana tulopohjan vahvistamista. Vaikka näiden välineiden pitkän aikavälin tavoite onkin tehdä itsensä tarpeettomiksi, niiden tuottopotentiaali on siirtymäkauden aikana merkittävä.

Suomen ennakkovaikuttamisen painopisteet

Suomen kannattaa tukea sellaista rahoituskehysratkaisua, joka edistää Euroopan kokonaisturvallisuutta ja kilpailukykyä sekä panostaa ilmastonmuutoksen haasteisiin vastaamiseen. Tämä tarkoittaa painopisteen siirtämistä vanhoista tukimuodoista - kuten alue- ja maataloustuista - vaikuttavampiin ja yhä enemmän markkinaehtoisuutta tukeviin toimiin, kuten panostuksiin tutkimukseen, kriittiseen infrastruktuuriin ja strategisten teknologioiden kehittämiseen. Puolustusteollisuuden tukeminen ja koko unionia hyödyttävät kestävät energiaratkaisut ovat osa tätä kokonaisuutta.

Suomen on tuotava esiin huippuosaamiseen perustuvan rahoitusmallin tarve. Erityisesti tutkimus-, innovaatio- ja teollisuuspolitiikassa Suomen etu on, että varat ohjautuvat osaamisen, tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden perusteella, ei maantieteellisin perustein tai poliittisin kompromissein. Tähän kuuluu myös kiinteänä osana EU:n valtiontukijärjestelmän kriittinen tarkastelu sekä yhteisten ja vakaiden pelisääntöjen painottaminen.

Suomen on korostettava rahoitusinstrumenttien yksinkertaistamista ja kohdentamista. Yrityksille ja tutkimuslaitoksille tulee tarjota ennakoitavia, kevyempiä ja vaikuttavampia lainaperusteisia rahoitusmalleja, jotka houkuttelevat yksityisiä investointeja ja lisäävät eurooppalaista kilpailukykyä. Euroopan investointipankin lainoituskapasiteettia on järkevä vahvistaa.

Suomen on edistettävä uudenlaista tulopohjaa EU:lle. Digiveron kaltaiset ratkaisut voivat olla Suomelle myös mahdollisuus: ne tasapainottavat sisämarkkinoita ja varmistavat, että digitaaliset jättiläiset osallistuvat oikeudenmukaisesti yhteisten investointien rahoittamiseen.

Kaiken ennakkovaikuttamisen lähtökohtana on oltava selkeä periaate: EU:n budjetin on rakennettava yhteistä eurooppalaista tulevaisuutta - ei ylläpidettävä menneisyyden rakenteita.

Helsingissä 28.5.2025

Aura Salla
VTT, europarlamentaarikko